

Sjakk i Heimskringla

En av de eldste beretningene vi har om sjakk i Norden, finnes i Snorre Sturlason: "Norske kongesagaer", også kalt «Heimskringla», som ble skrevet i begynnelsen av det 13. århundre. Det fortelles at årsaken til Ulv jarls død (1027) var et parti sjakk. I Anne Holtsmark og Didrik Arup Seips oversettelse fortelles det: (Olav den Helliges saga kap. 152-153):

"Kong Knut så dette at Norges konge og sveakongen styrte flåten sin østover langs land. Da sendte han straks en hær op på land og lot sine menn ri landeveien dag og natt eftersom kongenes hær seilte utenfor; andre speidere kom og drog videre når noen vendte tilbake. Kong Knut fikk hver dag høre nytt høre nytt om hvad kongene hadde fore, det var speidere i hæren hos kongene. Men da han fikk høre at en stor del av hæren hadde reist hjem, så styrte han tilbake til Sjelland med sin hær og la sig i Øresund med hele hæren. Noe av flåten lå ved Sjelland og noe ved Skåne. Kong Knut red op til Roskilde dagen før mikkelsmess, og en stor flokk fulgte ham. Det hadde Ulv jarl, mågen hans, gjort gjestebud for ham. Jarlen gav et storslått gilde og var glad og lystig. Kongen var fåmælt og ikke god å komme nær, jarlen prøvde å tale til ham og lette etter slike samtaleemner som han trodde kongen best likte. Kongen svarte ikke stort. Så spurte jarlen om han vilde spille sjakk (skaktavl), det sa han ja til og så tok de sjakkbrikkene og spilte. Ulv jarl var flåkjeftet og uvøren både i ord og andre ting, en mann som fikk fram det han vilde i riket sitt og en stor hærmann, det er en lang saga om ham. Ulv jarl var den mektigste mann i Danmark så snart kongen dødde. Søster til Ulv jarl var Gyda som var gift med Gudine jarl Ulvnadsson, og deres sønner var Harald, Englands konge, Toste jarl, Valtjov jarl, Morukåre (Morkere) jarl, Svein jarl. Gyda var datter deres, hun var gift med Edvard den gode (Edward Confessor) Englands konge.

Mens de spilte sjakk, kong Knut og Ulv jarl, gjorde kongen et stygt feiltrekk, og så tok jarlen en ridder (springer) fra ham. Kongen satte brikken hans tilbake og sa han skulde trekke om igjen. Jarlen blev sint, skubbet ned hele spillet, stod op og gikk sin vei. Kongen sa: "Renner du nå da, Ulv den redde." Jarlen snudde sig i døren og sa: "Du hadde rent lenger i Helgeå om du hadde kunnet komme til. Da kalte du mig ikke Ulv den redde da jeg la inn til skibet og hjalp dig, mens svearne banket dere som hunder." Sp gikk jarlen ut og gikk til sengs. Litt senere gikk kongen for å sove. Morgenene etter da kongen kledde på sig, sa han til skosveinen. "Gå til Ulv jarl du, og drep ham." Sveinen gikk og bar borte en stund og kom så igjen. Da sa kongen: "Har du drept jarlen?" Han svarte: "Nei, jeg har ikke drept ham, for han hadde gått i Lucius-kirken." Det var en mann som heter Ivar Kvite, av norræn ætt. Han var hirdmann hos kong Knut den gang og sov i samme rum som kongen. Kongen sa til Ivar: "Gå og drep jarlen, du." Ivar gikk til kirken og inn i koret og stakk sverdet gjennom jarlen; der dødde Ulv jarl. Ivar gikk til kongen og holdt det blodige sverdet i hånden. Kongen spurte: "Har du nå drept jarlen?" Ivar svarte: "Nå har jeg drept ham." "Det var godt gjort," sa kongen. Men etterpå, da jarlen var drept, lot munkene låse kirken. Det blev sagt fra til kongen om dette. Han sendte bud til munkene og sa at de skulde lukke op kirken og la synge messer. De gjorde som kongen bød. Men da kongen kom til kirken, la han så mye jord til kirken at det er et stort herred og siden har dette kirkestedet kommet sig svært op. Derfor har denne jorden ligget til kirken der siden. Kong Knut red ut til skibene sine etterpå og blev der lenge utover høsten med en svær hær."

Kong Knut vil altså ta tilbake et dårlig trekk han gjorde med sin ridder (springer). Som sjakkspillere kan vi forstå hensikten med at denne scenen er med i historien (rent bortsett fra at den kan være historisk korrekt): Vi kjenner regelen «rørt brikke skal flyttes, sluppet brikke skal stå». Dette er muligens den viktigste etikkregelen i sjakkspill. Vi vet også at kun moralsk tvilsomme individer forsøker seg på denslags (jfr. f.eks. Matulovic, som fikk tilnavnet Jadubovic <http://xpertchesslessons.wordpress.com/2013/10/10/milan-jadubovic-matulovic-r-i-p/>). Det er dermed mulig for sjakkspillere å se hvorfor Snorre tok med hendelsen i teksten: Den skulle fortelle noe om hva slags menneske Knut var.

Morten Lilleøren, 30.01.2013